

Borut Stojilković

Izbrani primeri aktualnih procesov in dogodkov v Latinski Ameriki

KEČUA (ŠPA. *QUECHUA*) DEČKA V PERUJSKIH ANDIH; TAMKAJŠNJI PREDŠOLSKI OTROCI (ŠE) NE GOVORIJO ŠPANSKO.

Foto: B. Stojilković, 2019

Borut Stojilković

Zavod RS za šolstvo
 borut.stojilkovic@zrss.si
 COBISS: 1.04

Uvod

Latinska Amerika ali »zelena celina«, kot jo zaradi pokritosti z gozdovi pogosto imenujemo, je bila v letu 2019 pogosto v plamenih. Ti so se širili tako po amazonskih gozdovih kot tudi po ulicah v obliki protestov in demonstracij. V številnih državah v regiji so se odvijale volitve, poskusi sprememb oblasti ter (nasilnega) zatiranja protestnikov. Ti dogodki pa so sprožili, poglobili ali pospešili različne gospodarske, socialne in politične procese, ki gredo z roko v roki z migracijami, humanitarnimi krizami in morebitnimi državnimi udari. Članek predstavlja pregled nekaterih procesov in dogodkov v Latinski Ameriki v letu 2019, pri čemer se izhodiščno opira na izbrane vire slovenskih in tujih medijev, kar je tudi eden glavnih načinov za vir informacij za aktualizacijo pouka geografije.

Zakaj je potrebna aktualizacija vsebin pri pouku geografije? Učni načrt za osnovno šolo pravi, da »cilje pouka dosegamo s smotrnim in aktualnim izbiranjem vsebin /.../ ter s čim pogostejšim neposrednim opazovanjem geografskih procesov in pojavov v okolju, kjer nastajajo« (Kolnik in sod., 2011), enako pa velja tudi za srednjo šolo. Tudi če (še) ni na voljo strokovnih virov za določeno tematiko, je učitelj dolžan kritično presoditi o informacijah, ki so na voljo, in jih smiselno vključiti v pedagoški proces. Če učenci in dijaki vidijo, da je obravnavana vsebina osmišljena, aktualna in pomembna, lahko pri njih razvijamo zanimanje za »utrip življenja /.../ po svetu ter se odzivamo na aktualne izzive« (Kolnik in sod., 2011), s čimer so vsekakor posredno aktualno povezane.

Leto 2019 – Nemirno leto Latinske Amerike

Številni dogodki v Latinski Ameriki v letu 2019 so zaradi svojih družbenih in naravnih razsežnosti pritegnili pozornost svetovne javnosti, povod zanje pa lahko iščemo že pred tem obdobjem, saj v večini primerov ne gre za enkratna naključja, ampak za niz dogodkov in vpliv različnih dejavnikov na razvoj, ki se je odvijal v regiji. Ekonomska neenakost in volitve v različnih državah so pripeljale do izrazitih notranjih nesoglasij, politična retorika nekaterih strank in odločitve vlad pa so pripeljale tudi

Izvleček

V letu 2019 so številni mediji poročali o dogajanju v Latinski Ameriki, saj se je na tem območju zgodilo več odmevnih dogodkov in odvijalo veliko število različnih naravnih in družbenih procesov, ki so vplivali na spremembe v okolju, mir v regiji, na migracijske tokove in ki bodo imeli posledice na razvoj posameznih držav ter globalne posledice tudi v prihodnjih letih. V članku predstavljamo izbrane nedavne naravno- in družbenogeografske dogodke in posledice z območja Latinske Amerike ter vzroke zanje. Med njimi so požari na območju amazonskega deževnega gozda, politična kriza in migracije iz Venezuele ter pritisk na druge države v regiji, politična kriza v Boliviji, demonstracije v Čilu in menjava oblasti v Argentini.

Ključne besede: tropski deževni gozd, migracije, stavke, volitve, Bolivija, Čile, Argentina, Venezuela, Brazilija, Latinska Amerika

Selected Case Studies of Present-Day Processes and Events in Latin America

Abstract

Different media reported about the 2019 development in Latin America, where many significant events as well as a number of different physical and human processes took place which resulted in environmental changes, peace in the region and migration currents, and will have consequences for the countries' and global development in the coming years. The article presents some of the recent physical and human geographical events in Latin America, reasons for them and their consequences. They include the Amazon rainforest fires, political crisis and migrations from Venezuela and consequent pressure on other countries in the region, political crisis in Bolivia, demonstrations in Chile and political change in Argentina.

Keywords: tropical rainforest, migrations, strikes, elections, Bolivia, Chile, Argentina, Venezuela, Brazil, Latin America

do spopadov, zaradi katerih se je krepila tudi migrantska kriza. Vsi ti dogodki so privedli do (poskusov) sprememb oblasti, kar bi lahko privedlo do državnih udarov. Prav tako so svoj delež prispevale različne naravne nesreče, pri čemer tokrat postavljamo v ospredje požare v Amazoniji.

Utrip na kubanskem podeželju

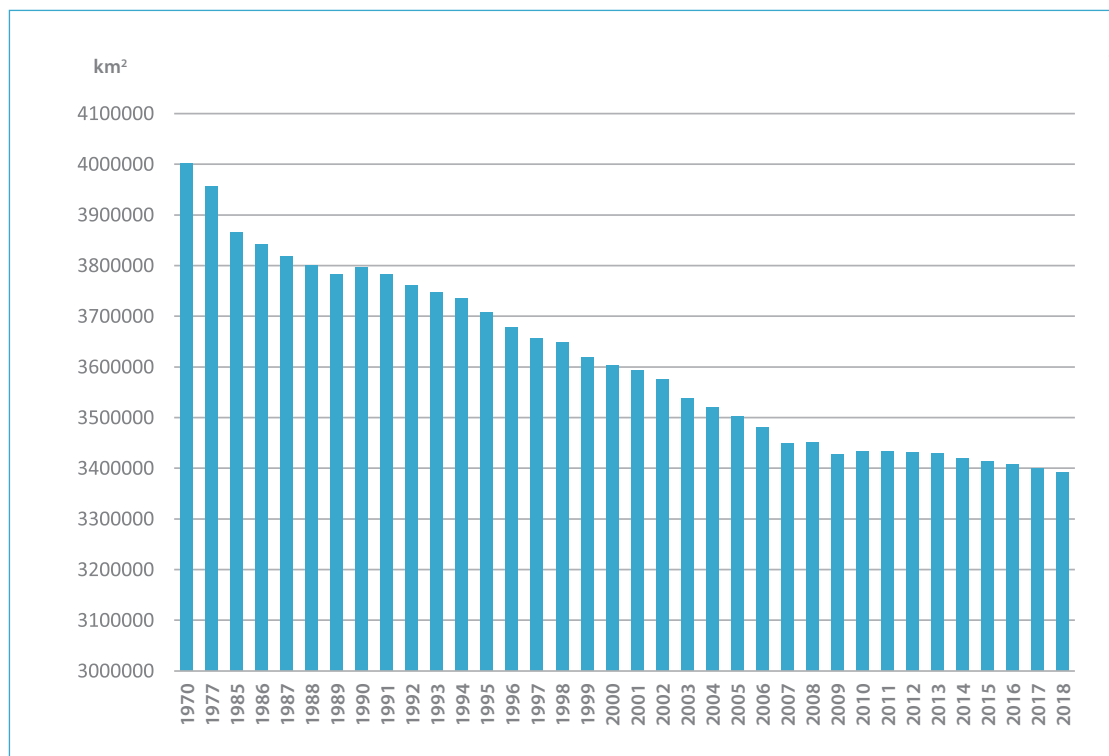
Foto: B. Stojilković, 2017

Državni udar je »s silo izvedena sprememba državne oblasti« (Pravni terminološki slovar, 2019), ki lahko privede do državljanske vojne. Ta je »oboroženi spopad med državnimi oboroženimi silami in uporniški skupinami, ki želijo prevzeti oblast v državi« (Pravni terminološki slovar). Latinskoameriške – in druge – države so se z državnimi udari že srečevale, še vedno pa ostaja njihova možnost tudi v sedanjosti. V Latinski Ameriki so se v zadnjih 30 letih tovrstni udari ali njihovi poskusi dogajali v Paragvaju, Peruju, Venezueli, Ekvadorju, Haitiju, Boliviji, Hondurasu in Curacau.

Dogajanje na območju tropskega deževnega gozda

Pregled procesov in dogodkov začnimo s požari na območju pljuč sveta, ki so pustošili po Južni Ameriki in za seboj pustili ne le okoljsko škodo, ki posredno vpliva na celoten planet, temveč tudi neizbrisljiv pečat predvsem za staroselce, ki na prizadetih območjih bivajo (ali bolje rečeno, skušajo bivati). Že med januarjem in avgustom je bilo na tem območju zaznanih 74.000 požarov (K. Š., 2019a).

V Braziliji je od prvega januarja 2019 (K. Š., 2019b) na oblasti desničarski voditelj Jair Bolsonaro. Slednji usmerja politiko v gospodarski razvoj, pri čemer pogosto zanemarja sonaravno dimenzijo razvoja in na območju pragozda dovoljuje več sečnje in kmetovanja. Če se požigi gozda odvijajo v sušnem obdobju, je možnost požarov, ki uidejo izpod nadzora,

Ocenjena pokrovnost naravnih gozdov v Amazoniji, Brazilija, v km²

Vir: Butler, 2019

Učinki deforestacije in požarov na območju brazilske zvezne države Rondônia, avgusta 2019

Foto: Shutterstock, 2019

še večja (K. Š., 2019a). Nekatere brazilske organizacije so pozvale tudi k preiskavi zoper predsednika države o domnevnih napadih in celo o genocidu nad staroselci, živečimi na

območju tropskega deževnega gozda, saj naj bi Bolsonaro v svojih izjavah žalil staroselce in omejil podporo njihovim skupnostim v korist rudarskih in infrastrukturnih podjetij ter za

Genocid je v Pravnem terminološkem slovarju (2019) opredeljen kot »kaznivo dejanje zoper človečnost, ki ga izvrši oseba, ki ukaže ali izvrši popolno ali delno uničenje kake narodnostne, etnične, rasne ali verske skupine«.

potrebe kmetovanja (B. V., 2019c). Staroselci v Braziliji imajo namreč svoje rezervate, v katerih imajo posamezne pravice, Bolsonaro pa bi želel to območje odpreti za rudarstvo in kmetijstvo, prav tako naj bi želel spremeniti sistem zdravstvene oskrbe staroselcev, proti čemur številni protestirajo (B. V., 2019d). V zadnjem letu so rudarji večkrat nasilno vdrl v rezervate, prav tako je prišlo do fizičnih obračunov s staroselci (A. P. J., 2019). Sledile so policijske intervencije (Ibid.), prav tako so staroselci in njihovi podporniki množično protestirali proti trenutnemu dogajanju in načrtom njihove asimilacije. Predsednik je ob nastopu mandata odločitve, povezane z rezervati, dodelil kmetijskemu ministrstvu (K. S., 2019), kar je za mnoge sporno, saj je te zadeve prej urejala Nacionalna agencija za staroselce FUNAI (port. *Fundação Nacional do Índio*), ki je vse od leta 1967 sodila pod ministrstvo za pravosodje. Brazilski kongres je konec maja vse razmejitvene pristojnosti zopet vrnil FUNAI-u (Mendes, 2019).

Volitve v Boliviji

Socialni in politični vzroki za nemire v Boliviji so pripeljali do spremembe oblasti po volitvah. Evo Morales je po treh mandatih na oblasti zopet kandidiral in tako kršil ustavo, očitali pa

Čas pred bolivijskimi predsedniškimi volitvami je bil zatišje pred številnimi spremembami; na sliki La Paz, avgusta 2019.

Foto: B. Stojilković, 2019

Staroselci s podporniki med protesti zaradi požarov amazonskega deževnega gozda v Curitibi, Parana, Brazilija, avgusta 2019

Foto: Shutterstock, 2019

so mu tudi poneverbe volilnih izidov (Jerič, 2019). Štetje glasov je sprva kazalo na drugi krog volitev, na koncu pa je Morales pridobil več kot 10 % prednosti in nad 40 % vseh glasov ter s tem avtomatično zmagal, kar je povzročilo številne nemire v različnih delih države (B. V., 2019b). Zaradi dogajanja, ki je v državi sledilo, je odstopil, čeprav parlament ni sprejel njegovega odstopa, vrhovno sodišče pa je potrdilo samooklicano predsednico Jeanine Añez. Kljub temu pa to ni rešitev za nastalo situacijo, saj Eva Moralesa, ki je ajmara (špa. *aymara*, *aymará* ali *aimara*) staroselec in ki je podpiral proizvajalce koke in tako zmanjšal raven revščine, podpira veliko prebivalcev. Evo Morales je zato po volitvah prebegnil v Mehiko (Jerič, 2019), na ulice pa so se odpravili tudi njegovi podporniki (Štok, 2019), saj na naslednjih volitvah naj ne bi smel več sodelovati (B. V., 2019a; Jerič, 2019). Decembra je Morales iz Mehike prišel v Argentino, kjer je zaprosil za azil; v Argentino naj ne bi prišel neposredno iz Bolivije, saj naj bi čakal, da je v Argentini po volitvah oblast prevzela levica (G. V., 2019).

Prav tako ostajajo namigovanja po tujih apetitih za bolivijski litij, ki ga je v tej državi v izobilju

(Jerič, 2019). Litij je namreč ena ključnih kovin za gospodarski razvoj v 21. stoletju, Boliviji pa primanjkuje lastnega tehnološko izobraženega kadra za učinkovito uporabljanje te dobrine (Videmšek, 2017).

Zmaga levice v Argentini

Volitve so decembra 2019 potekale tudi v Argentini, kjer je zmagal Alberto Fernández, pri čemer je še bolj zanimivo, da je podpredsednica postala bivša predsednica Christina Fernández

Neskončna belina bolivijskega Salar de Uyuni se lahko kmalu spremeni v kope litija, ki se tu nahaja.

Foto: B. Stojilković, 2019

de Kirchner, vdova prav tako nekdanjega predsednika Nestorja Kirchnerja, s čimer naj bi si zopet pridobila politično oblast v državi – proti njej teče tudi več sodnih postopkov. V predvolilni kampanji sta med drugim obljubila odpravo revščine in socialno pravičnost. Pri tem je potrebno izpostaviti tudi gospodarske vezi med Argentino in Brazilijo, saj je izvoz iz Argentine v Brazilijo velik (Jerič, 2019) in bi njegova oslabitev lahko pomembno vplivala na argentinsko industrijo.

Argentinski predsednik Alberto Fernández v predvolilnem obdobju, avgusta 2019

Foto: Shutterstock, 2019

Čile kot najbolj razvita država v regiji

Kljub temu da se je v Čilu zelo znižala stopnja revščine, je v tej državi še vedno zelo pomembna premožna elita, kar se kaže denimo v dostopnosti do izobrazbe. V letu 2019 so se v državi odvijali številni študentski protesti (Jerič, 2019), razlogi zanje pa so družbeno-ekonomski: večanje družbene neenakosti, represija vlade, visoki življenjski stroški in nizki dohodki. Sam povod za proteste je bil dvig cen vozovnic javnega prometa, kar je vodilo v krvave spopade med protestniki, policijo in vojsko, kjer je bilo ubitih in ranjenih več ljudi. Pri tem so oborožene sile krvavo obračunale s protestniki. Sledila je razglasitev izrednih razmer, sestajanje koalicije z opozicijo ter napoved socialnih reform (Cirman, 2019; Štok, 2019), naknadne preiskave Združenih narodov pa so poleg ubijanja ugotovile tudi primere mučenja in spolnega napadanja na protestnike (B. V., 2019č).

Protestniki z
improviziranimi ščiti
v čilski prestolnici,
novembra 2019

Foto: Shutterstock, 2019

Venezuelska kriza

Leto 2019 so zaznamovale tudi številne migracije na območju Latinske Amerike. Izrazite so bile predvsem iz Venezuele tako proti severu kot proti jugu, bile pa so tudi ekonomske migracije iz manj razvitih v bolj razvite države znotraj regije (Jerič, 2019). Prav tako se je odvijal tudi stalen pritisk na mehiško-ameriški meji proti Severni Ameriki.

Venezuela je že dlje časa v politični in gospodarski krizi. V času smrti Huga Chaveza (2013) so bile cene nafte zelo visoke v primerjavi s kasnejšimi, kar je bilo za Venezuelo dobro (Sajovic, 2019). Danes predstavlja izvoz surove in rafinirane nafte skupno 90 % venezuelskega izvoza (Simoes, 2020). Ko so cene nafte padle, pa je v državi nastopila kriza; novi predsednik Nicolás Maduro je s prihodki odplačeval mednarodni dolg države, ni pa zagotovil dovolj velike količine zdravil in hrane, kar je povzročilo proteste. Poleg korupcije, ki je razširjena v državi, so razmere dodatno zaostrile ameriške gospodarske sankcije (Sajovic, 2019).

Nicolás Maduro je v začetku januarja 2019 pričel svoj drugi mandat, kljub temu da je venezuelski parlament to dejanje označil za nelegitimno in pozval k novim demokratičnim volitvam (A. V., 2019a). Po protestih proti njemu, ki so sledili, se je opozicijski voditelj Juan Guaidó samooklical za predsednika (J. R., 2019; A. P. J., K. S., 2019), kljub temu pa mu formalnega

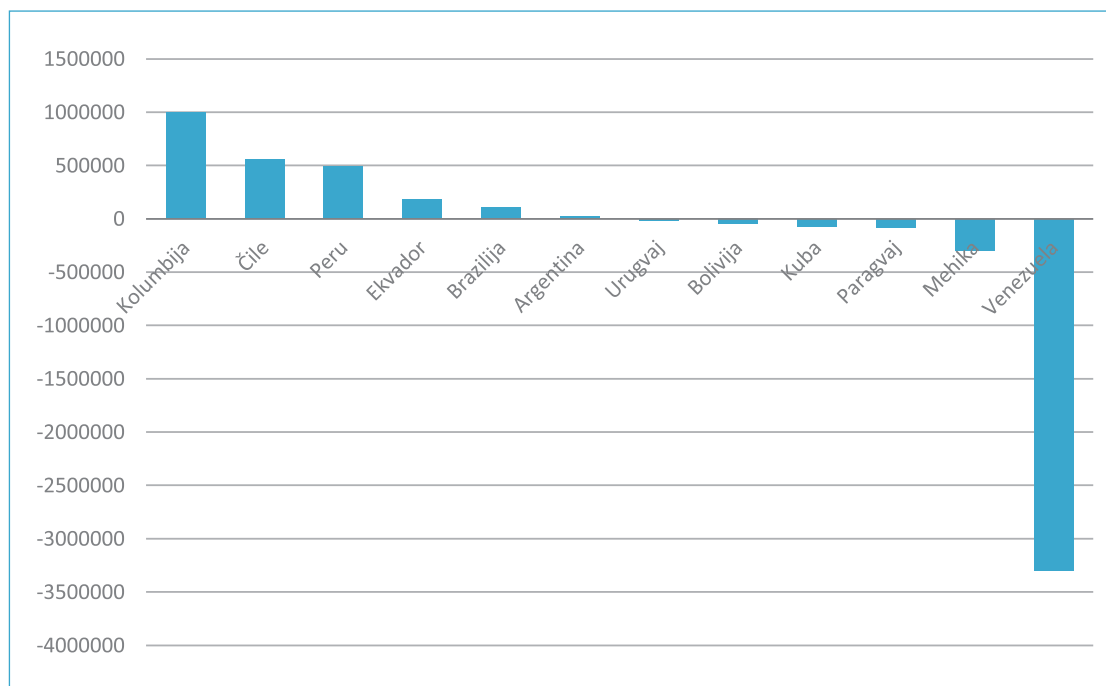
vođenja države ni uspelo pridobiti in ni uspel izvesti obljubljenih predčasnih volitev. Na mejah z državo so zaradi kriznih razmer začeli zbirati humanitarna sredstva, ki so jih v državo skušali dostaviti predvsem opozicijski politiki in prostovoljci, vendar je bilo to zaradi zaprtih meja onemogočeno (A. P. J., K. S., 2019; A. V., 2019b). Vojska je kljub zunanjim (predvsem ameriškim) pozivom, naj izbere drugo stran, ostala zvesta državnim voditeljem. Maduro je v pomoči videl grožnjo za morebitno intervencijo v Venezueli ali njegovo odstavitev (T. J., 2019).

Zaradi politične, gospodarske in humanitarne krize državo pesti huda revščina. Med letom

Guaidójev govor med samooklicanjem v venezuelskem Caracasu, 23. januarja 2019

Foto: Shutterstock, 2019

Neto število migrantov izbranih latinskoameriških držav (2015–2019)

Vir: Global Migration Data Portal, 2019

Improvizirani mostovi za venezuelske migrante v Kolumbiji (april 2019); državni prehodi so bili zaprti.

Foto: Shutterstock, 2019

Zaradi politične, gospodarske in humanitarne krize Venezuelo pesti huda revščina. Med letom 2015 in začetkom leta 2019 jo je zapustilo 2,3 milijona ljudi.

2015 in začetkom leta 2019 jo je zapustilo 2,3 milijona ljudi (A. V., 2019b). V petletnem obdobju pred 2020 pa je neto število migrantov znašalo –3,3 milijona (Global Migration Data Portal, 2019).

Je Latinska Amerika na robu razcveta ali razsula?

Prihodnost latinskoameriških držav ostaja z vidika miru negotova. Pri tem se mnogi sprašujejo, na kakšni poti so opisane države.

V naslednjih letih bomo pričali, ali bo to vodilo v ureditev družbenopolitičnih razmer in dalo večji pomen varovanju avtohtonega prebivalstva in okolja ali v še večje razlike med prebivalci in nadaljnjo slabšanje življenjskih razmer. Pri reševanju teh izzivov bo odigrala pomembno vlogo mednarodna skupnost, ki bo morala vzpodbujati procesa demokratizacije in trajnostnega razvoja ter s tem umiriti družbene razmere in opolnomočiti državljane za samostojno in razvojno usmerjeno reševanje morebitnih konfliktov.

Operativni cilji, vezani na Latinsko Ameriko v osnovnošolskem (Kolnik in sod., 2011) in gimnazijskem učnem načrtu (Polšak in sod., 2008)

Učenec:

- določi zemljepisno lego Amerike;
- razlikuje pojme Severna, Srednja, Južna in Latinska Amerika;
- *razloži posledice pokolumbovskih povezav Evrope in Amerike;*
- sklepa o naravnogeografskih značilnostih Latinske Amerike;
- opiše vzroke in posledice kolonizacije Latinske Amerike;
- ob zemljevidu in ustreznem slikovnem gradivu našteje velike pokrajinske enote, jih med seboj primerja in sklepa o možnostih za življenje ljudi v posameznih enotah;
- *ob izbranem primeru ob grafičnem prikazu razloži značilnosti podnebja in sklepa o vplivu podnebja na rastlinstvo in življenje ljudi in*
- analizira vzroke in posledice nepremišljenega človekovega posega v pokrajino ob primeru amazonskega deževnega gozda.

Dijaki:

- razlikujejo Latinsko in Južno Ameriko;
- določijo naravne enote Srednje Amerike in poznajo njene pglavitne naravnogeografske lastnosti;
- določijo pglavitne značilnosti v naravnogeografskih lastnostih Južne Amerike;
- analizirajo in vrednotijo naslednje probleme:
 - kolonialna preteklost in prebivalstvo,
 - razlike med območji,
 - prostorski razvoj Brazilije in Amazonije,
 - krčenje tropskega deževnega gozda,
 - položaj avtohtonega prebivalstva (staroselska ljudstva) v sodobni družbi,
 - posebne geopolitične razmere (vojaške hunte, gverila, kokain, veleposest ...);
- *izberejo ključna vprašanja iz poglavja Južna Amerika in jih argumentirajo in*
- *predstavijo po lastni izbiri eno državo Latinske Amerike.*

Viri in literatura

1. A. P. J. (2019). Nezakoniti iskalci zlata ubili vodjo zaščitenih staroselskih skupnosti. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvlo.si/svet/s-in-j-amerika/nezakoniti-iskalci-zlata-ubili-vodjo-zascitene-staroselske-skupnosti/495603> (Citirano: 29. 12. 2019).
2. A. P. J., K. S. (2019). Solzivec in gumijasti naboji med Venezuelo in Kolumbijo. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvlo.si/svet/s-in-j-amerika/solzivec-in-gumijasti-naboji-na-meji-med-venezuelo-in-kolumbijo/480891> (Citirano: 29. 12. 2019).
3. A. V. (2019a). Maduro začel drugi mandat na čelu »izolirane« in obubožane Venezuele. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvlo.si/svet/s-in-j-amerika/maduro-zacenja-drugi-mandat-na-celu-izolirane-in-obubozane-venezuele/476894> (Citirano: 29. 12. 2019).
4. A. V. (2019b). Maduro zaprl mejo s Kolumbijo, da bi preprečil uvoz ameriške humanitarne pomoči. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvlo.si/svet/s-in-j-amerika/maduro-zaprl-mejo-s-kolumbijo-da-bi-preprecil-uvoz-ameriske-humanitarne-pomoči/480891> (Citirano: 29. 12. 2019).

- in-j-amerika/maduro-zaprl-mejo-s-kolumbijo-da-bi-preprecil-uvoz-ameriske-humanitarne-pomoci/479536 (Citirano: 29. 12. 2019).
5. Butler, R. A. (2019). Calculating Deforestation Figures for the Amazon. Mongabay. URL: https://rainforests.mongabay.com/amazon/deforestation_calculations.html (Citirano: 29. 12. 2019).
 6. B. V. (2019a). Kongres sprejel zakon, ki omogoča volitve. Morales ne bo mogel kandidirati. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/kongres-sprejel-zakon-ki-omogoca-volitve-morales-ne-bo-mogel-kandidirati/505803>
 7. B. V. (2019b). Po četrti zmagi Eva Moralesa na predsedniških volitvah izbruhnilo nasilje. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/po-cetrti-zmagi-eva-moralesa-na-predsedniških-volitvah-izbruhnilo-nasilje/502846> (Citirano: 29. 12. 2019).
 8. B. V. (2019c). Poziv, naj Mednarodno kazensko sodišče uvede preiskavo zoper Bolsonaro. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/poziv-naj-mednarodno-kazensko-sodisce-uvede-preiskavo-zoper-bolsonara/506401>
 9. B. V. (2019č). Preiskovalci ZN-a: Čilska policija in vojska ubijali, mučili, spolno napadali. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/preiskovalci-zn-a-cilska-policija-in-vojska-ubijali-mucili-spolno-napadali/509201> (Citirano: 29. 12. 2019).
 10. B. V. (2019d). Staroselke zasedle poslopje ministrstva v protest proti Bolsonaru. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/staroselke-zasedle-poslopje-ministrstva-v-protest-proti-bolsonaru/496939> (Citirano: 29. 12. 2019).
 11. Cirman, T. (2019). Krvavi zapis v zgodovini novega Čila. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/kolumne/krvavi-zapis-v-zgodovini-novega-cila/503834> (Citirano: 29. 12. 2019).
 12. Global Migration Data Portal. (2019). URL: <https://migrationdataportal.org/?i=netnumbermig&t=2020> (Citirano: 29. 12. 2019).
 13. G. V. (2019). Morales prispel v Argentino in zaprosil za azil. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/morales-prispel-v-argentino-in-zaprosil-za-azil/509049> (Citirano: 29. 12. 2019).
 14. Jerič, A. P. (2019). Nekateri že govorijo o latinskoameriški pomladi. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/nekateri-ze-govorijo-o-latinskoameriski-pomladi/505343> (Citirano: 29. 12. 2019).
 15. J. R. (2019). Vodja opozicije Guaido se je na protestih razglasil za predsednika Venezuele. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/vodja-opozicije-guaido-se-je-na-protestih-razglasil-za-predsednika-venezuele/478143> (Citirano: 29. 12. 2019).
 16. Kolnik, K., Otič, M., Cunder, K., Oršič, T., Lilek, D. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf (Citirano: 23. 12. 2019).
 17. K. S. (2019). Brazilski staroselci proti Bolsonarovim načrtom za asimilacijo. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/brazilski-staroselci-proti-bolsonarovim-nacrtom-za-asimilacijo/486693> (Citirano: 29. 12. 2019).
 18. K. Š. (2019a). Brazilski pragozd, pljuča Zemlje, gori kot še nikoli. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/brazilski-pragozd-pljuca-zemlje-gori-kot-se-nikoli/497456> (Citirano: 23. 12. 2019).
 19. K. Š. (2019b). Jair Bolsonaro prisegel kot brazilski predsednik. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/jair-bolsonaro-prisegel-kot-brazilski-predsednik/476166> (Citirano: 29. 12. 2019).
 20. Mendes, K. (2019). Brazil's Congress reverses Bolsonaro, restores Funai's land demarcation powers. Mongabay. URL: <https://news.mongabay.com/2019/06/brazils-congress-reverses-bolsonaro-restores-funais-land-demarcation-powers/> (Citirano: 29. 12. 2019).
 21. Polšak, A., Dragoš, A., Resnik Planinc, T., Škof, U. (2008). Učni načrt. Geografija. Gimnazija, splošna, klasična, ekonomska gimnazija. Obvezni predmet (210 ur), matura (105 ur). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. URL: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/geografija_spl_gimn.pdf (Citirano: 25. 2. 2020).
 22. Pravni terminološki slovar. ZRC SAZU. 2019. URL: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni#v> (Citirano: 23. 12. 2019).
 23. Sajovic, K. (2019). Kdo zares vodi revolucijo v Venezueli? Ljudstvo ali ZDA?. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/kdo-zares-vodi-revolucijo-v-venezueli-ljudstvo-ali-zda/479193> (Citirano: 23. 12. 2019).
 24. Simoes, A. (2020). Venezuela. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ven/> (Citirano: 6. 1. 2020).
 25. Štok, K. (2019). Protesti, ki zahtevajo drugačno delovanje držav. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/protesti-ki-zahtevajo-drugacno-delovanje-drzav/504817> (Citirano: 29. 12. 2019).
 26. T. J. (2019). Venezuela prekinila povezave s Curacaom, kjer se zbira humanitarna pomoč. MMC RTV SLO. URL: <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/venezuela-prekinila-povezave-s-curacaom-kjer-se-zbira-humanitarna-pomoc/480578> (Citirano: 29. 12. 2019).
 27. Videmšek, B. (2017). Odpрте žile Bolivije: litij, nafta 21. stoletja. Delo. Sobotna priloga. URL: <https://www.delo.si/sobotna/odprte-zile-bolivije-litij-nafta-21-stoletja-2.html> (Citirano: 23. 12. 2019).